

ANALI Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku	Sv. 23	Str. 201-212	Osijek, 2007.
	Priljubeno na sjednici Razreda za društvene znanosti 10. listopada 2007.		

UDK:338+656(497.5Virovitica)''18''

Pregledni članak

KATA IVIĆ*

GOSPODARSKE I PROMETNE PRILIKE U VIROVITIČKOJ ŽUPANIJI ZA VRIJEME VELIKOG ŽUPANA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA (1861. – 1862.)

Nakon oslobođenja istočne Hrvatske od Turaka, na ovim se prostorima sve od 1737. godine zadržala vojna uprava. Organizacija i uspostava civilne vlasti uslijedila je tek 1745., kada se razgraničuje civilni od vojnog teritorija. Povijesno, županije u Hrvatskoj postoje od 12. st. i u to su vrijeme postojale tri županije (Zagrebačka, Varaždinska i Gorska županija).

Virovitička županija nastaje odvajanjem od Varaždinske. To je vrijeme teških materijalnih prilika za istočnu Hrvatsku, netom oslobođenu od Turaka. Hrvatska je u to vrijeme bila opustošena i osiromašena od Turaka u svakom pogledu (ekonomskom, demografskom, kulturnom i dr.). Osnivanjem županija i uspostavljanjem civilne vlasti vraća se postupno civilni, odnosno gospodarski život i u Slavoniju. Godine 1750. sjedište županije iz Virovitice seli u Osijek.

Godine 1861. imenovan je za bana Josip Šokčević. Iste godine (5. siječnja 1861.) imenovani su veliki župani, i to:

- biskup Josip Juraj Strossmayer za Virovitičku županiju,
- Ivan pl. Kukuljević za Zagrebačku županiju,
- Ivan Nepomuk grof Erdödy za Varaždinsku županiju,
- Grof Julije Janković za Požešku županiju,
- Grof Petar Pejačević za Srijemsku županiju.

Velikoga župana imenuje kralj. Župan je upravljao administrativnim, sudskim i vojnim poslovima županije, ali županija je u svim upravnim i financijskim poslovima bila podređena hrvatskom banu, tj. Saboru.

U to vrijeme više od 85% stanovništva živi od poljoprivrede. Ban Josip Jelačić oslobodio je seljake kmetstva poslije 1848. pa se i u Virovitičkoj županiji u vrijeme bana Josipa Šokčevića i velikog župana Josipa Jurja Strossmayera izgrađuju novi agrarno-ruralni odnosi. Tih godina u Slavoniji nastaju veleposjedi (privatni, crkveni, javni), ali također počinje i priprema izgradnje željezničkih pruga te izgradnja tvornica i cesta. To su prvi koraci u industrijalizaciji cjelokupnog gospodarstva u Hrvatskoj, urbanizaciji naselja, izgradnji obrazovnog sustava i ustanova kulture.

Ključne riječi: županija, gospodarstvo, veliki župan, Hrvatska, povijest

* prof. dr. sc. Kata Ivić, Ekonomski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera, 31000 Osijek, Gajev trg 7

1. Uvod

Nakon oslobođenja istočne Hrvatske od Turaka, Slavonija je bila proglašena kraljevskim posjedom. Na ovim se prostorima sve do 1737. zadržala vojna uprava. Organizacija i uspostava civilne vlasti uslijedila je tek 1745., kada se razgraničuje civilni od vojnog teritorija.

Godine 1751. Virovitička županija nastaje odvajanjem od Varaždinske. Županije nastaju prema uzoru na ugarske županije. To je vrijeme teških materijalnih prilika za istočnu Hrvatsku, netom oslobođenu od Turaka. Hrvatska je u to vrijeme bila opustošena i osiromašena od Turaka u svakom pogledu (demografskom, gospodarskom, kulturnom i dr.). Osnivanjem županija i uspostavljanjem civilne vlasti vraća se, iako sporo, postupno gospodarski, odnosno civilni život i u Slavoniju.

Godine 1861. imenovan je za bana Josip Šokčević. Iste godine (5. siječnja 1861.) imenovani su veliki župani, i to:

- biskup Josip Juraj Strossmayer za Virovitičku županiju,
- Ivan pl. Kukuljević za Zagrebačku županiju,
- Ivan Nepomuk grof Erdödy za Varaždinsku županiju,
- Grof Julije Janković za Požešku županiju,
- Grof Petar Pejačević za Srijemsku županiju.

Virovitička je županija u svim upravnim i financijskim poslovima bila podređena hrvatskom banu, tj. Saboru, međutim, u poslovima kontribucije bila je podređena ugarskom namjesničkom vijeću i palatinu. Velikoga župana imenovao je kralj. Župan je upravljao administrativnim, sudskim i vojnim poslovima županije.

Biskup Josip Juraj Strossmayer rođen je 4. veljače 1815. u Osijeku. Školovao se u Osijeku, Đakovu, Pešti (gdje je kao posebno darovit student već prije 20. godine (1834.) stekao doktorat iz filozofije). Kralj Franjo Josip I. imenovao je mladoga svećenika Josipa Jurja Strossmayera 18. studenoga 1849. za biskupa, a papa Pio IX. potvrdio je 20. svibnja 1850. njegovo imenovanje za biskupa. Ređenje J. J. Strossmayera za biskupa 8. rujna 1850. u bečkoj crkvi Augustineuma sv. Elizabete obavio je Papin izaslanik Michael Viale Prela. Nedugo nakon toga, biskup Strossmayer vraća se iz Beča u Hrvatsku, u Đakovo, gdje su ga veličanstveno dočekali mnogobrojni vjernici. Biskup Josip Juraj Strossmayer od početka je svojeg dolaska u Đakovo djelovao ne samo kao vjerski poglavar, u crkvi, već je bio aktivan i u unaprjeđenju gospodarstva koje je kao biskup posjedovao. Bio je poznati mecena i dobrotvor. Osobito je u vrijeme

službe kao biskup bio utjecajan političar, zastupnik u Hrvatskom saboru, veliki župan Virovitičke županije.

Dana 12. veljače 1861. obavljeno je ustoličenje novoga župana u Osijeku pred više od 10.000 prisutnih. U svojem je govoru, između ostaloga, Ladislav pl. Delimanović na pragu županijskog doma u Osijeku rekao: “U oči svečanog umještenja Tvoje preuzvišenosti u dostojanstvo velikog župana ove županije uzhićenim Te srcem pozdravljamo u sredini našoj radosno očitujemo, da nakon povraćenog nam ustava veća nam sreća u dio pasti nije mogla, nego što za našu u prijašnje stanje postavljenu Virovitičku županiju u odličnoj osobi Tvojoj ustavnog župana zadobismo, velikog župana, kojega glavom županije nazvati možemo.”¹

2. Političke, povijesne i kulturne okolnosti u Virovitičkoj županiji u vrijeme župana biskupa Josipa Strossmayera

Ukidanjem feudalizma na tlu Habsburške Monarhije (1848./1849.) otvaraju se mogućnosti razvoja građanskoga socijalno-političkoga uređenja. To je vrijeme (1835. –1875.) i vrijeme hrvatskoga nacionalnog preporoda, kada se počinje u nacionalnim okvirima izgrađivati građansko-kapitalističko društvo, ali i djelovati na nacionalnom preporodu, i to u području:

- prosvjete (izgradnja škola i hrvatskih narodnih čitaonica),
- kulture i umjetnosti (otvaranje knjižnica i muzeja, pokretanje izdavaštva, sve na hrvatskom jeziku),
- znanosti (osnivanje zavoda, hrvatskih znanstvenih društava, akademije znanosti).

Sva događanja, iako s nacionalnim, hrvatskim predznakom, kontrolirala je Habsburška Monarhija. Otežavajuće okolnosti za Hrvatsku bile su rascjepkanost teritorija kao posljedica rata s Turskim carstvom, okupacija od Mletačke Republike i negativan ujecaj Ugarske (mađaroni).

Granice Virovitičke županije bile su:

- na sjeveru: rijeka Drava i mađarske županije Baranya i Somogy,
- na istoku: rijeka Dunav i mađarska županija Bacs,
- na zapadu: crta Spišić Bukovica i Pitomača s Đurđevačkom pukovnijom,
- na jugu: vrhovi Papuka, Krndije i Dilja s Požeškom županijom,

¹ Pavić, M., Cepelić, M., Biskup Josip Juraj Strossmayer, reprint, Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1994., str. 462.

- u Posavini: Strizivojna – Vrpolje, crta između Starih Mikanovaca i Vrbice s Brodskom pukovnijom,
- korito rijeke Vuke sa Srijemskom županijom.²

Sjedište Virovitičke županije sve do 1750. godine bilo je u Virovitici, a tada seli u Osijek. Godine 1834. počela je gradnja nove županijske palače, u kojoj je još i danas sjedište županije. Politički rad velikog župana Virovitičke županije nije se samo ograničavao na granice županije već se biskup i veliki župan svojim nastupima, svojim govorima pred županijskom skupštinom, ali i u Hrvatskom saboru, otvoreno zauzimaio za hrvatsko Međimurje, Dalmaciju, a napose za svoju županiju. “U drugoj polovici svibnja počeli su porezni organi na nalog centralne financijalne vlasti kupiti po narodu porezne zaostatke, i to načinom do onda nepoznatim, naime sa vojničkom egzekucijom. Uza to ušlo se u trag, da je financijalno ravnateljstvo naložilo svojim građanima, da kao policija pripaze, šta se misli, govori i radi po narodu.”³ Varaždinska i Križevačka županija na takve su naloge prosvjedovale u Hrvatskom saboru, a Virovitička županija slijedom takvih događanja “dne 1. i 2. lipnja (1861.g.) sa svoje skupštine šalje predstavku na Sabor i tuži se u njoj na namjestničko vieće, što nalaže županiji, da se neustavnim oblastima, u zemlji još sveudilj obstojećima, ureduje; i da poreznim organima, koji porez uz eksekuciju vojničtva pobiru, na ruku. K jednu opaža skupština, da se u obsegu županije umnažaju oružničke postaje bez znanja i privoljenja županije. Sabor je te predstavke u sjednici 14. i 15. lipnja g. 1861. razpravljao, pa odlučio u pogledu neustavnog pobiranja poreza posebnom se predstavkom obratiti na Njegovo veličanstvo”.⁴ Županija je imala i problema s ograničavanjem potrepština županijske uprave pa se i o tome raspravljalo na županijskoj skupštini u srpnju (23. VII.) 1861. te se obavijestio Sabor u Zagrebu. Kako su se županijske skupštine održavale sve češće, i veliki je župan biskup J. J. Strossmayer sve češće i sve više boravio u Osijeku. Veliki je župan, između ostaloga, na županijskoj skupštini održanoj 15. i 16. siječnja 1862. inicirao sljedeće rasprave i donošenje zaključaka:

- da se putem namjestničkog vieća izhodi slobodno sadjenje duhana;
- da se obćinama i proti odluci najmestničkog vieća ostavi pravo odredjivati akciz na meso i vino;

² Prema: Balta, I., Virovitička županija i grad Osijek u zbivanjima 1848. i 1849. godine, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad, Osijek, 1997., str. 11. – 14.

³ Pavić, M., Cepelić, M., Biskup Josip Juraj Strossmayer, reprint, Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1994., str. 471.

⁴ Isto, str. 471.

- da se do buduće skupštine oprediele nuždnije gradnja cesta;
- da se sudbenost bivših c. kr. Kotarskih sudova protegne i na županijske sudce, kako narod radi kojekakvih malenkosti nebi morao iz daljine od 16 i više milja trčati k sudbenom stolu u Osijek;
- da sudci do buduće skupštine prirede točno izvještaje o stanju narodnih učiona, itd.⁵

Vidi se, prema sadržaju županijskih skupština, da se pod županstvom J. J. Strossmayera nije samo politiziralo nego se i marljivo radilo na svestranjoj izgradnji u županiji (i u poljoprivredi, i u industrijalizaciji, i u izgradnji prometnica).

“Posljednja skupština pod biskupovim županstvom bila je dne 28. travnja 1862. g. Raspravljalo se o pobiranju poreza, pa se skupština odlučno digla proti dosadanjem načinu pobiranja državnih daća. Podžupan je izvjestio skupštinu o narodnim školama županije, pa iz toga izvještaja razabiremo, da je tada u cijeloj županiji, u svih 7 sućija, bilo svega 100 narodnih učiona (najviše na djakovačkom kotaru 22) sa 7002 učenika i učenica. Djakovačke škole bile su najbolje, a ženska škola sa 4 razreda i četiri učiteljice jedina ne samo u županiji, nego u cijeloj Slavoniji.

Nakon toga izjavio je biskup-župan, da ga je Njegovo veličanstvo kralj na vlastitu njegovu molbu riešenjem od 21. travnja 1862. riešilo veliko-županske časti. Skupštini se zahvalio na ljubavi i povjerenju, koje je u njega do sada stavljala, a obećao joj, da će i na dalje svima silama duše i bića svoga djelovati na dobro i korist naroda svoga.”⁶ U zapisniku skupštine stoji zapisana zahvalnost skupštinara: “Harna skupština županije virovitičke za vjekovitu uspomenu svoje najiskrenije zahvalnosti i neograničenoga povjerenja velikome županu Josipu Jurju Strossmayeru, osnovatelju novoga života trojedine kraljevine.”⁷

Razlozi koji su biskupa naveli na odricanje od županske časti “bili su njegovi pastirski poslovi, njegovo slabo zdravlje a i udaljenost siela županije od Djakova”⁸. No svakako se ostavka na položaj velikog župana Virovitičke županije može povezati i s političkim razlozima.

⁵ Pavić, M., Cepelić, M., Isto, str. 472.

⁶ Isto, str. 473.

⁷ Isto, str. 473.

⁸ Ist, str. 473.

3. Gospodarstvo u Virovitičkoj županiji u vrijeme velikog župana Josipa Jurja Strossmayera

Društveni i gospodarski napredak i razvitak od 18. stoljeća, ukidanjem kmetstva, dobiva sve veći zamah. Stvaraju se nove materijalne i socijalne pretpostavke za razvitak ne samo agrara nego i industrije, trgovine, obrta i financijskih institucija te izgradnju prometne infrastrukture.

Ukidanjem kmetstva (2. ožujka 1853.) dolazi do važnih promjena u organizaciji agrara i života na selu. Ne treba smetnuti s uma da je u to vrijeme na području istočne Hrvatske (Slavonija i Srijem) bilo više od 85% stanovništva kojemu je izvor opstanka i života bila isključivo poljoprivredna proizvodnja. U sjevernoj se Hrvatskoj u to vrijeme na jednoj strani izdvajaju veleposjedi privatnog ili javnopravnog karaktera⁹ i to su uglavnom vlastelinski posjedi, posjedi u vlasništvu Crkve te posjedi u vlasništvu seljaka.

Osnovni nedostaci hrvatskog gospodarstva u vrijeme velikog župana J. J. Strossmayera bili su slaba organiziranost postojećeg gospodarstva te nedovoljna financijska sredstva domaćeg stanovništva potrebna za gospodarski razvoj. Potrebno je istaknuti da je u to vrijeme barun Josip Šokčević bio predsjednik Namjesničkog vijeća za Kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju (1861. – 1869.), a Ivan Mažuranić (1814. – 1890.) bio je dvorski kancelar (1862. – 1865.) i prvi hrvatski ban pučanin (1873. – 1880.). U to vrijeme aktivno je djelovao i Ante Starčević (1823. – 1896.), intelektualac i političar, najjači hrvatski oporbenjak, veliki promicatelj samostalne hrvatske države.

Radi razvitka gospodarstva, 1851. godine osnovana je Trgovačko-obrtnička komora u Osijeku i već je tada bilo evidentirano 79 trgovaca i 490 obrtnika. Prema statistici Osječke komore 1850. godine, evidentirani su svi trgovci i obrtnici, što je vidljivo iz tablice 1. Brojnost obrtnika i trgovaca na području Virovitičke županije govori i o poduzetničkom duhu koji je u to vrijeme vladao na ovim prostorima.

SKUPINA	GRAĐANSKO PODRUČJE		VOJNIČKO PODRUČJE	
	broj	%	broj	%
Obrt i industrija				
Poslodavci	10.900	3,8	3.547	2,0
Pomoćnici	8.686	3,0	1.381	0,8
Zajedno	19.586	6,8	4.928	2,8

⁹ Prema Karaman, I., Privreda i društvo Hrvatske u 19. stoljeću, Školska knjiga, Zagreb, 1972.

SKUPINA	GRAĐANSKO PODRUČJE		VOJNIČKO PODRUČJE	
	broj	%	broj	%
Trgovina				
Poslodavci	1.791	0,6	426	0,2
Pomoćnici	1.076	0,4	185	0,1
Zajedno	2.867	1,0	611	0,3

Tablica 1:

Sastav zaposlenih u sjevernoj Hrvatskoj u obrtu, industriji i trgovini 1857. i njihov udio u privredno aktivnom stanovništvu¹⁰

Podaci o sastavu zaposlenih prema popisu iz 1857. godine iz *Kataloga Prve gospodarske izložbe u Zagrebu* daju strukturu zaposlenih u građanskoj Hrvatskoj i Slavoniji, ali i govore o poduzetništvu koje je u to vrijeme pokrenuto na tim područjima. Potrebno je svakako reći i da je živa poduzetnička aktivnost postojala i na području vojne uprave. Trgovačko-obrtnička komora u Osijeku, osnovana 1851. godine, dodatno je izrazito pozitivno utjecala i na razvoj obrtništva i na razvoj trgovine, ali još više na razvoj industrije, ne samo u Osijeku već i u cijeloj Virovitičkoj županiji. Komora potiče i izgradnju željeznice, izgradnju cesta, izgradnju plovnih puteva (regulacija korita rijeke Drave do Barča, rijeka Dunav) i na taj način izravno utječe na brže i djelotvornije povezivanje Osijeka kao središta županije, ali i županije u cjelini, s ostalim područjima u Hrvatskoj i Europi.

Grad Osijek, kao središte Virovitičke županije, imao je u to vrijeme (1857. godine) 14.344 stanovnika i ukupnu površinu grada 56,63 km², a već 1869. u Osijeku je živjelo 17.247 stanovnika. U Zagrebu je u to vrijeme živjelo 19.867 stanovnika.¹¹

NASELJE	TRGOVCI	OBRTNICI	ZAJEDNO
Osijek	79	490	569
Vukovar	30	444	474
Požega	10	282	292

¹⁰ Karaman, I., Privreda i društvo Hrvatske u 19. stoljeću, Školska knjiga, Zagreb, 1972., str. 103.

¹¹ Prema Sršan, S., Povijest Osijeka, Povijesni arhiv u Osijeku, Osijek, 1996., str. 77.

NASELJE	TRGOVCI	OBRTNICI	ZAJEDNO
Virovitica	4	286	290
Đakovo	6	10	146
Pakrac	6	121	127
Valpovo	-	116	116
Dalj	12	93	105
Ukupno	147	1972	2119
Ostala naselja	11	777	788
Svega	158	2749	2907

Tablica 2.. Trgovci i obrtnici na području Osječke komore 1850.¹²

Godine 1861. regulirano je korito rijeke Drave do Barča. U to vrijeme nastaju i projekti za željezničku prugu Osijek – Sisak – Karlovac podravskim putem preko Virovitice.

Godine 1854. u Osijeku je na tradiciji manufakturne proizvodnje otvorena moderna pivovara.

U to se vrijeme u Osijeku otvaraju:

- svilara (1853. godine u zakupu bečkog veletrgovca Hoffmana),
- tvornica šibica (1856. godine u vlasništvu Reissnera i Fözmayera),
- tvornica za preradu kože (1860. godine u vlasništvu M. Gillminga, jun.),
- tvornica strojeva (1860. godine u vlasništvu Melchiora Leichta),
- tvornica željeza,
- tvornica stakla,
- tvornica pokućstva (Kaiser i Povišil),
- a na tradiciji vodenica na Dravi otvara se novi paromlin u Osijeku, koji je bio prava konkurencija paromlinu u Budimpešti.

Osječki poduzetnici sudjelovali su na gospodarskoj izložbi u Parizu 1855. godine, i to (prema obrađenim podacima K. Firingera):

- iz tvornice svile izlagali su sirovu i dvolasastu, odn. trolasastu mjerenu svilu,
- iz osječke kožare izlagali su pet vrsta štavljenih koža,
- iz uljare su izlagali pšenicu, kukuruz u klipu i znu, laneno sjeme,

¹² Karaman, I., isto, str. 88.

- osječki veletrgovac M. Kempner poslao je na izložbu primjerke šišaka (za proizvodnju tanina i štavljenje kože), a
- trgovac P. Fözmayer izlagao je svoju šljivovicu iz 1813. i 1853.,
- vlastelinski posjed K. Adamović izlagao je drvo za proizvodnju pokućstva, erdutsko vino i konoplju.¹³

Obrtnički su cehovi okupljali i organizirali rad obrtnika i održali su se do 1872. godine. Tada se osnivaju obrtničke zadruge koje su okupljale 20 – 50 obrtnika.

Kako je bio problem doći do financijskih sredstava, a radi poticanja i organizacije proizvodnje i industrije, otvara se u Osijeku 1861. Novčarski zavod i Prva osječka dionička štedionica. Slijedom osnivanja novčarskih institucija, već se 1869. godine osniva Slavonska eskomptna banka, a 1872. Slavonska središnja štedionica.

Prehrambena industrija i drvno-prerađivačka industrija razvijale su se intenzivno i slijedile su daljnje gospodarsko napredovanje i općenito razvitak Virovitičke županije.

Sve do 1750. godine sjedište Virovitičke županije bilo je u Virovitici, a u 1750. godini sjedište je preseljeno u Osijek. Izgradnja županijske palače u Osijeku počela je 1834. godine.

Godine 1875. osnovan je i počeo s radom u Zagrebu Zemaljski statistički ured za Hrvatsku i Slavoniju. Prije toga postojala je administrativna statistika za Hrvatsku i Slavoniju u nadležnosti Centralne statističke komisije u Beču.

4. Zaključak

Opći razvitak tehnike i tehnologije kao i ukidanje feudalnih odnosa na našim prostorima utjecali su i na niz pozitivnih pomaka u gospodarstvu i prometu Virovitičke županije, što je tadašnji župan biskup Josip Juraj Strossmayer svojim poticanjem razvitka u gospodarstvu, političkim radom, ali i mecenstvom, odnosno podupiranjem mnogih dobrotvornih, kulturnih i gospodarstvenih inicijativa, svesrdno pomagao, poticao i bio dobri duh županije u gospodarskom, kulturnom, znanstvenom, prosvjetiteljskom i u svakom drugom pogledu.

¹³ Karaman. I., Privreda i društvo Hrvatske u 19. stoljeću, Školska knjiga, Zagreb, 1972., str. 90. i 91.

Vrijeme Josipa Jurja Strossmayera provedeno na mjestu župana Virovitičke županije može se analizirati i kao nastojanje biskupa u ulozi župana:

- da se moderniziraju odnosi u poljoprivredi Virovitičke županije i šire u istočnoj Hrvatskoj i iskoristi uvođenje mehanizacije u agrarnu proizvodnju, osuvremeni obrada zemlje, primijeni moderna agrotehnika, što je sve bilo moguće na veleposjedima koji su u to vrijeme postojali u županiji i cijeloj Hrvatskoj;
- razvitak industrije, posebno prerađivačke, i nastojanje da se od obrtničke proizvodnje prijeđe na industrijsku proizvodnju te širenje proizvodnja koje su mogle koristiti povoljne sirovinske izvore županije i prometni položaj koji je Virovitička županija u to vrijeme imala;
- korištenje riječnog prometa, razvitak parnog brodarstva te uz izgradnju željeznice i cesta izgradnja cjelokupnog prometnog sustava, ne samo Virovitičke županije nego i cijele istočne Hrvatske, ali i šire;
- u novčarstvu, odnosno u sustavnoj izgradnji i organizaciji štedno-kreditnih zadruga, uvođenje dioničarstva u novčarski sustav, udruživanje financijskih sredstava u svim poduzetničkim pothvatima i na taj način ubrzavanje gospodarskog razvitka.

Virovitičko-podravka županija, kao i Osječko-baranjska županija, danas su djelomice (ili u potpunosti) sljednice stare Virovitičke županije. Virovitičko-podravka županija obuhvaća danas 2.021 km² i 104.625 stanovnika, a Osječko-baranjska županija ima površinu od 4.152 km² i stanovništvo, prema popisu iz 2001. godine, 330.506 stanovnika. Razvijena prometna infrastruktura (ceste i željezničke pruge, riječni tokovi Drave, Save i Dunava) i gospodarstvo koje se poslije rata sporo oporavlja, projekti razvoja (koridor Vc, kanal Dunav – Sava) pružaju dobru osnovicu za brži i uspješniji razvitak slavonskih županija.

5. Literatura

1. Balta, I., Virovitička županija i grad Osijek u zbivanjima 1848. i 1849., Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad, Osijek, 1997.
2. Erceg, I., Ivan Kapistran Adamović, javni djelatnik, veleposjednik i ekonomist: pregled ekonomsko-povijesnog razvitka (18. str.), Povijesni arhiv, Osijek, 1996.
3. Gospodarstvo Osijeka 1196. – 1996., Poglavarstvo grada Osijeka, Osijek, 1998.
4. Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, knjiga 3, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1952.
5. Hrvatska – Povijest sjeveroistočnog područja, Povijesni arhiv, Osijek, 1994.

6. Hrvatske županije kroz stoljeća, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
7. Karaman, I., Iz prošlosti Slavonije, Srijema i Baranje, studije o društvenoj i gospodarskoj povijesti XVIII. – XX. str., Povijesni arhiv, Osijek, 1997.
8. Karaman, I., Privreda i društvo Hrvatske u 19. stoljeću, Školska knjiga, Zagreb, 1972.
9. Pavić, M., Cepelić, M., Josip Juraj Strossmayer, reprint, Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1994.
10. Prilozi za Povijest ekonomske misli na tlu Jugoslavije od 15 do 20. stoljeća, redakcija Ivan Vrančić, Informator, Zagreb, 1984.
11. Sršan S., Povijest Osijeka, Povijesni arhiv u Osijeku, Osijek, 1996.
12. Internet: www.obz.hr (Osječko-baranjska županija)
www.viroviticcko-podravaska-zupanija.hr (Virovitičko-podravska županija)

ECONOMIC AND TRAFFIC CONDITIONS IN THE COUNTY OF VIROVITICA IN THE TIME OF THE GREAT DISTRICT PREFECT JOSIP JURAJ STROSSMAYER

Summary

After eastern Croatia was liberated from Turkish occupation the area was under military administration until 1737. Civilian authorities were established only in 1745 when civilian and military territories were clearly separated. Counties had been in existence in Croatia from 12th century on, and at that time there were three counties (Zagreb, Varaždin and Gorska County).

Virovitica County was established through separation from the Varaždin County. These were difficult times for eastern Croatia, recently liberated from the Turkish rule. At that time, Croatia was devastated and impoverished by the Turks in every respect (in economic, demographic, cultural, and other terms). With the establishment of counties and civil authorities there was a gradual return of civil and economic life into Slavonia. In 1750 the county seat was moved from Virovitica to Osijek.

In 1861 Josip Šokčević was appointed *ban* (Vice-Roy). That same year, on 5 January 1861 the following dignitaries were appointed as county prefects:

- Bishop Josip Juraj Strossmayer for Virovitica County,
- Ivan pl. Kukuljević for Zagreb County,
- Ivan Nepomuk count Erdödy for Varaždin County,
- Count Julije Janković for Požega County,
- Count Petar Pejačević for Srijem County.

County prefects were appointed by the King. They were in charge of administrative, judiciary and military affairs in their counties, but the counties were subordinate to the Croatian *ban*, i.e. to the Parliament in all administrative and financial affairs.

In those times, more than 85% of population depended on agriculture for their subsistence. After 1848, Croatian *ban* Josip Jelačić abolished serfdom, so during the administration of *ban* Josip Šokčević and prefect Josip Juraj Strossmayer, new rural and agricultural relations started to emerge in Virovitica County as well. At that time, Slavonia witnessed the creation of large estates (private, church-owned, public), but also the preparations for railroad construction, new factories and roads. These were the first steps in the industrialisation of Croatian economy, urbanisation, establishment of an education system and cultural institutions.

Key words: county, economy, county prefect, Croatia, history